

Transzgénikus állatok felhasználási területei

Hiripi László

Mezőgazdasági Biotechnológiai Kutatóközpont

Állati jólét biztosítása

3R szabály szem előtt tartása

- Replacement- alternatív lehetőségek
- Reduction- minél kevesebb állat
- Refinement- minél finomabb módszerek

Minden szabályozva van!!!

Miért jó transzgénikus állatokat előállítani?

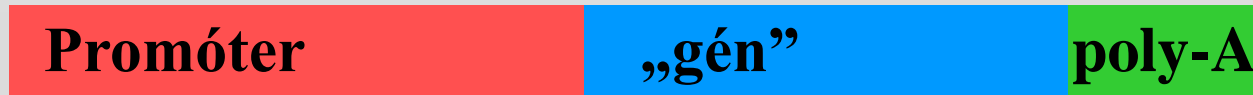
- Alap kutatás
- Mezőgazdaság
- Gyógyászat, Gyógyszeripar
- Ipar

Mikroinjektálással létehozott transzgénikus emlősállatok felhasználása

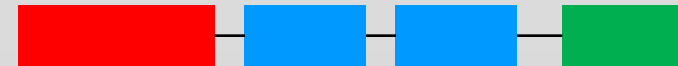

Egyszerű génkonstrukciók

Gén saját promóterrel

Intact gén intronokkal, exonokkal

Módosított gén „mutáns kódoló régióval”

cDNS konstrukciók- nincsenek intronok, csak a kódoló régiók

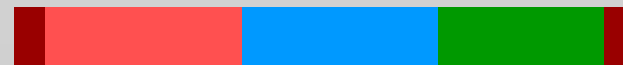
Mini génkonstrukciók: promóter + 1 intron + cDNS

Specifikus elemek beépítése: **IRES**- egy promóter két különböző gént irányít

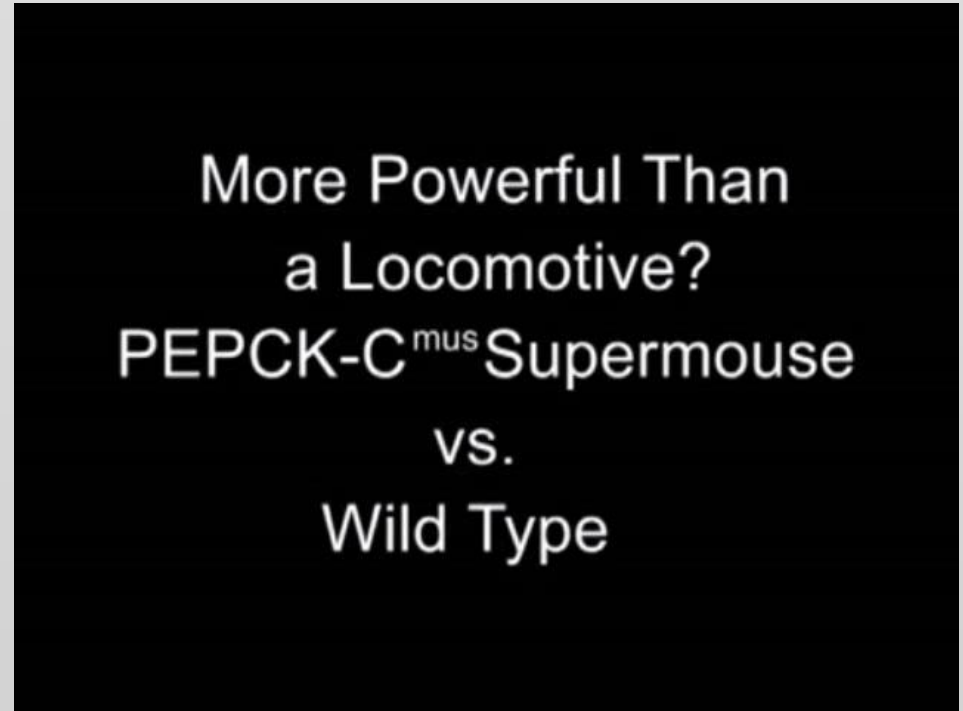

Izolátor szekvenciák beépítése (**SAR-MAR**)

Alap kutatás: Génfunkció vizsgálata

- phosphoenolpyruvate carboxykinase enzimet termeli túl az izomban. Ez az enzim egy kulcsenzim a glikoneogenezisben
- 6km-t fut 20 m/perc sebességgel megállás nélkül, tovább él, háromszor tovább szaporodik, nagyon aktív dobozban is, jóval több szex.
- Sokat ehet, és nem hízik
- Meg egy kicsit agresszívabb

PEPCK-C transzgénikus szuperegér

Várt és nem várt funkciók pontos vizsgálatához

Alap kutatás: okos egér

Nr2b gén, mely az NMDA receptort kódolja túltermelték. Ettől sokkal jobbak lettek a tanulási folyamatok.

A bátor egér

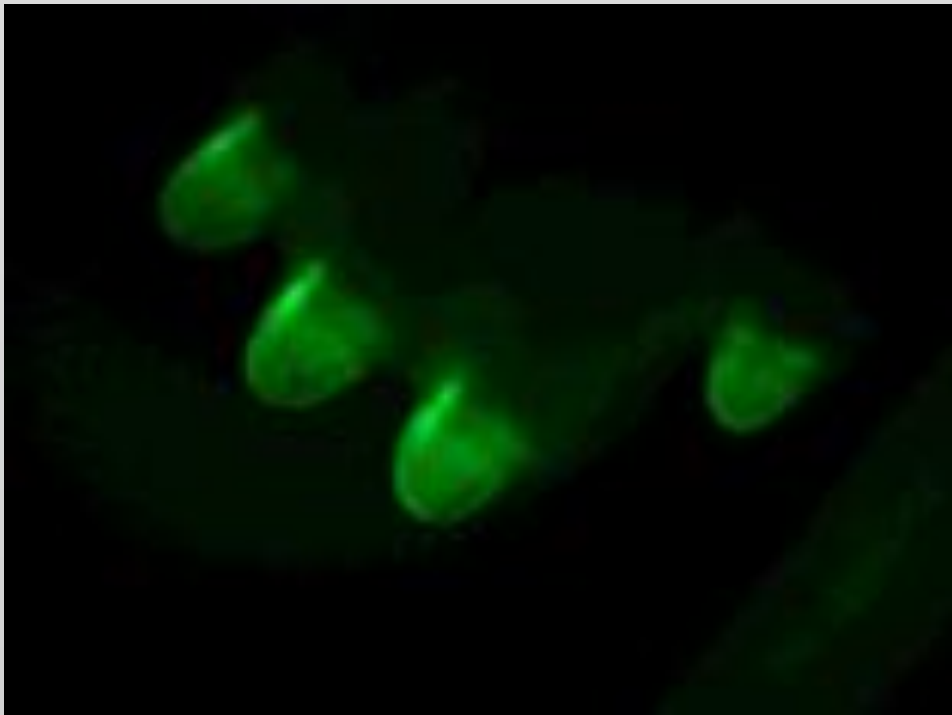
A szaglógumó specifikus receptorsejtjeiben termeltetett diftéria-toxin gén alkalmatlanná teszi a sejteket funkciójukra. Ez az egér nem fél a ragadozók szagától

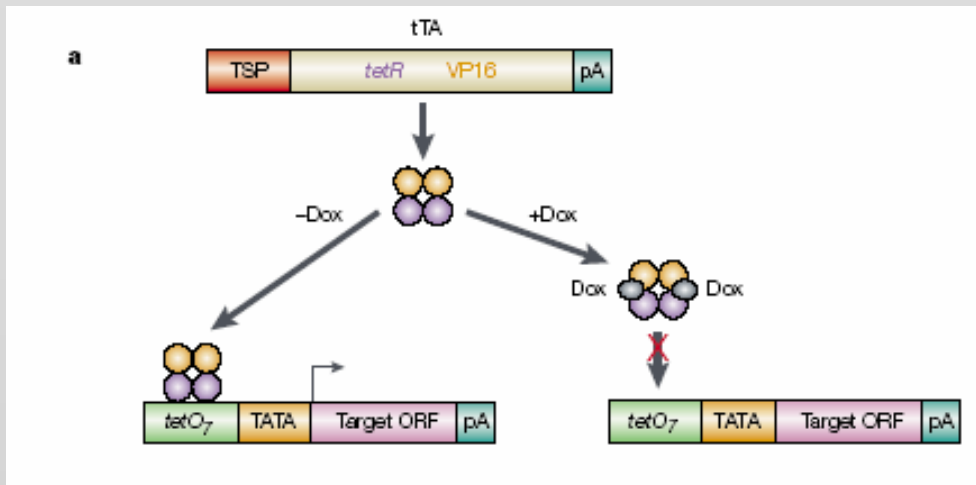
Alap kutatás: szabályozó régiók vizsgálata

Hoxc13-gfp transzgenikus egér

Pontosán megtudható, hogy egy gén milyen sejtekben működik

Néha szükség van a transzgén ki/bekapcsolására- lehetőség a Tetraciklin regulált promóter

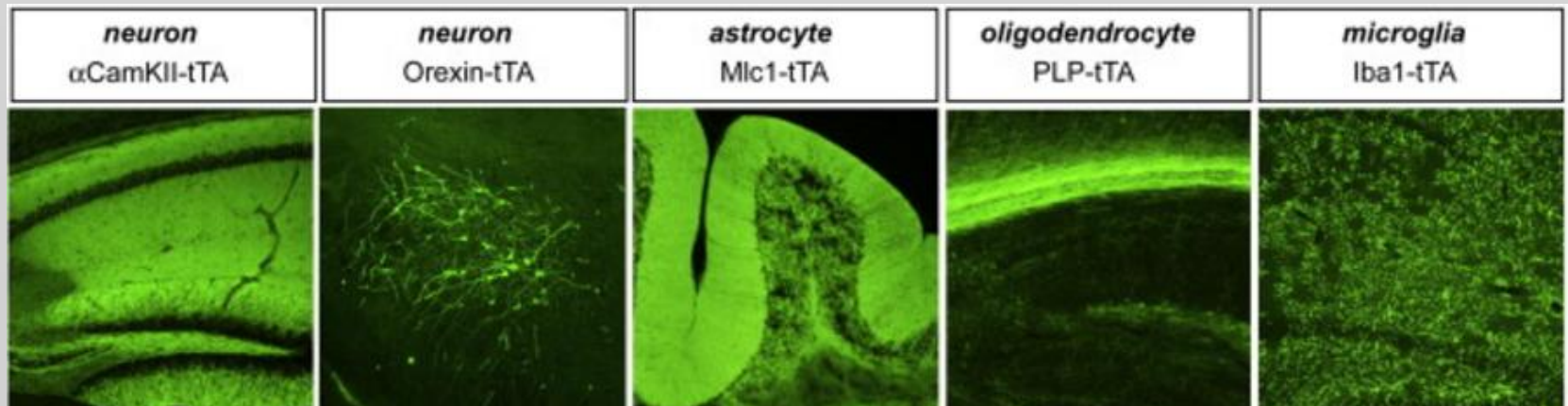

Elemei:

tTA   tetraciklin
érzékeny fehérje

TetO7   tetraciklin
érzékeny promóter elem

Dox= tetraciklin

Kettős TG állat!!

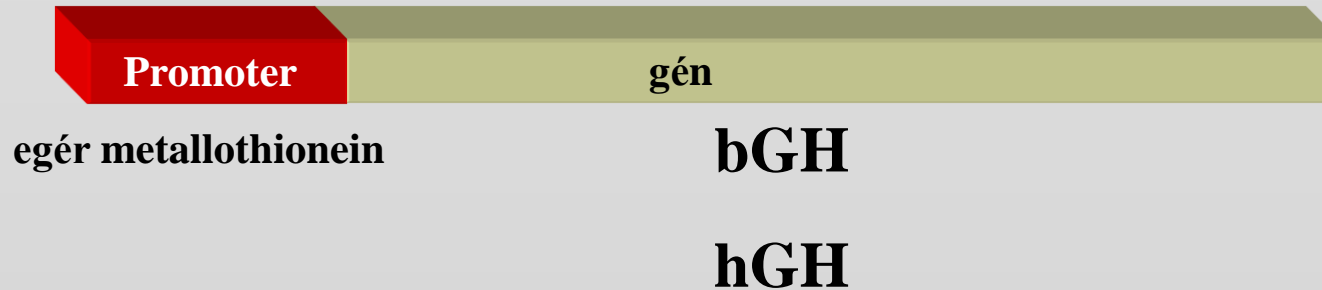
Mezőgazdaság: Növekedési erély fokozására

Növekedési hormont túltermelő állat

Haszonállatokban kevésbé sikeres, nagyon sok mellékhatással.

Növekedési hormont túltermelő sertések

Eredménye

Pozitív

1. Gyors növekedés
2. Táplálék jobb átalakítása hússá
3. Kevésbé zsíros

Negatív

1. Letargia
2. Izomgyengeség/sorvadás
3. Vércukorszint nem stimmel
4. Terméketlenség

Jobb hús

Növekedési hormon (IGF) termeltetése izomspecifikus promóterrel

Nincs elváltozás, nem stresszérzékeny

Jobb minőségű hús

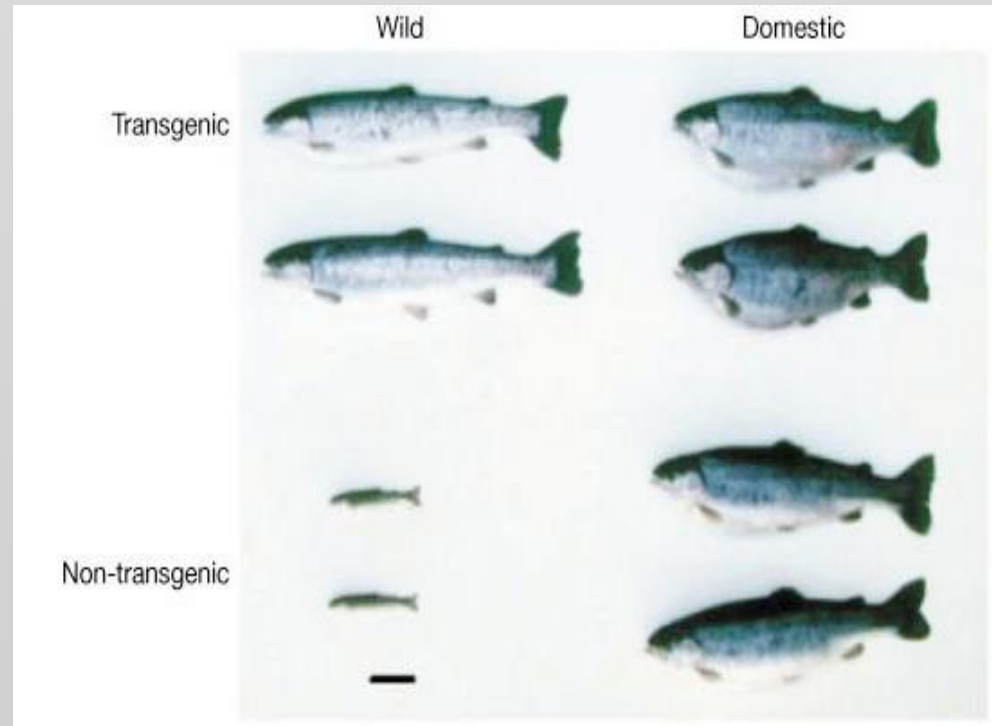

Növekedési hormon gén lazacban

Lazacban

**Pisztrángban csak a vad
fajtában működött**

Gyakori promóterek: CMV, metallothionein, antifreeze fehérje

AquAdvantage® lazac

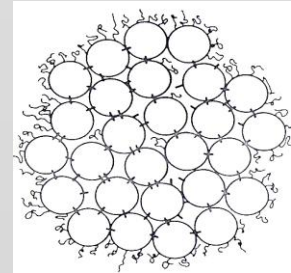
Chinook lazacból származó növekedési hormon túltermelése.

Gyors növekedés, csekély kockázatok, mert triploid

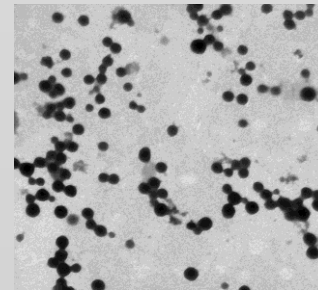
2015 őszén FDA engedélyt kapott

Transzgénikus szarvasmarha

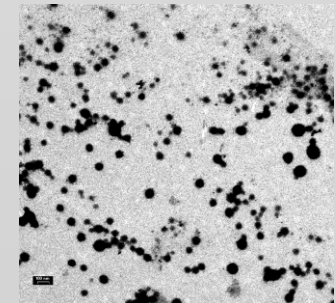
Tejminőség javítása A β - és κ -kazein túltermeltetésével

tejmicella

Normál

TG

Több kazein, jobb tejminőség, könnyebb sajtot gyártani belőle, egészségi állapotuk tökéletes

Kisebb micellaméretet a TG állatokban

Tejösszetétel megváltoztatása- alfa-laktalbumin túltermeltetése

Korai elhullás probléma a szopós malacoknál

Laktóz képződését segíti elő

A kritikus napokon (3-9) 30-50%-al több tej

Súlygyarapodás sokkal kedvezőbb a malacoknál

Tőgygyulladás megoldása transzgénikus módszerekkel

Az USA-ban az állományok harmada érintett

Kétmilliárd dollár/év költség

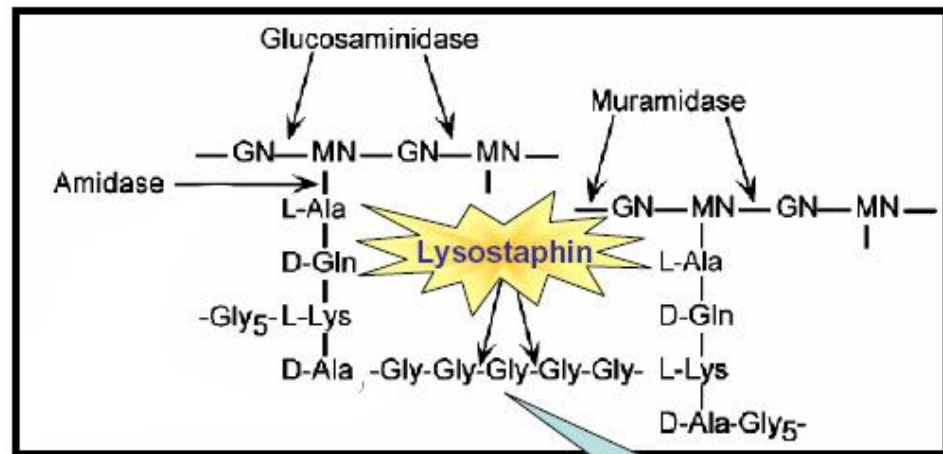
Kevesebb tej, kevesebb sajt

Vakcina nem elég hatékony, antibiotikum nem szerencsés

Staph. aureus

Esetek harmadát okozza

Peptidoglycan hydrolase

Unique S.aureus pentaglycin cross link

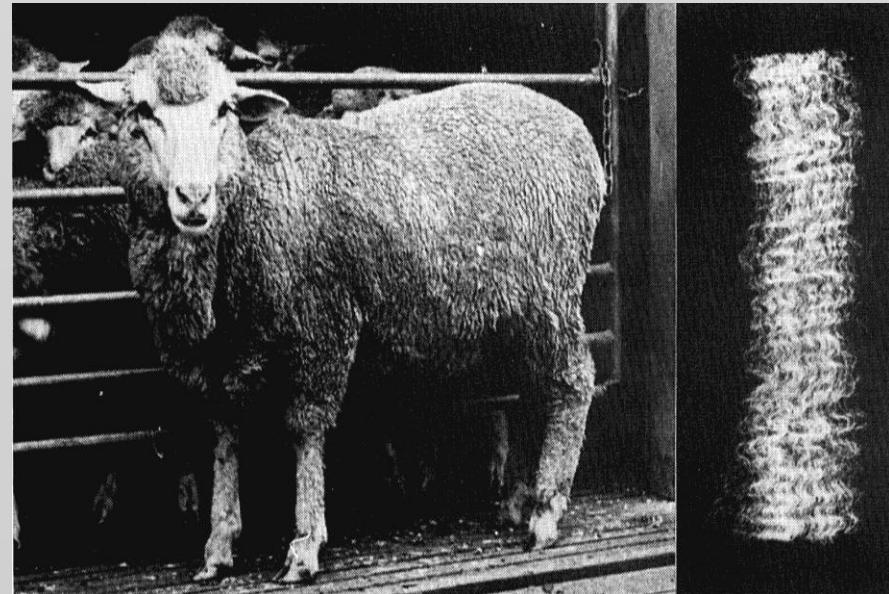
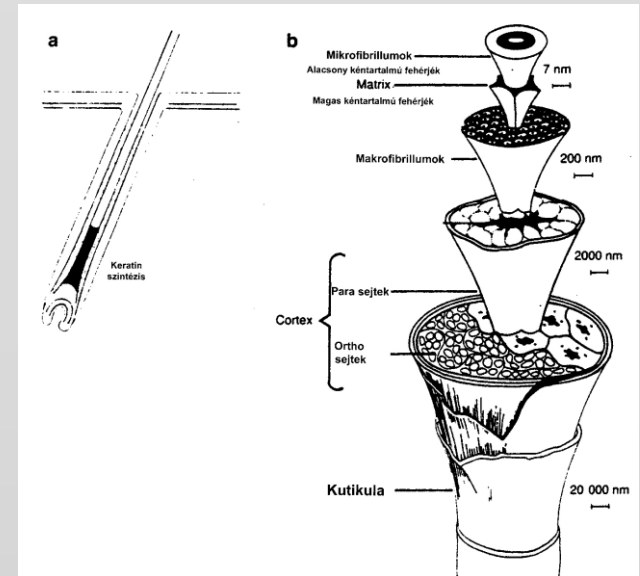
SV-40 virális promóterrel túltermeltetett Lysostaphin transzgénikus marha

90%-ban védettek mesterséges fertőzés után

TRANSZGENIKUS BIRKA –A GYAPJÚ ÖSSZETÉTEL MEGVÁLTOZTATÁSA

- Egy bizonyos keratin gén (MK2.10) túltermelése a szálak makro és mikrostruktúrájában komoly változást okozott
- Kevésbé göndör
- A szálak kialakításában szerepet játszó gének egy csoportja csökkent működésű lett

Hidegtűrő transzgénikus halak

**Jégeképződést csökkentő fehérjék
találhatók pl egyes lepényhalfélékben**

**Antifreeze fehérjét termelő transzgénikus aranyhal
hidegtűrőbb**

**Lazacban is működik, csak kevés a fehérje, és kicsi az
aktivitása**

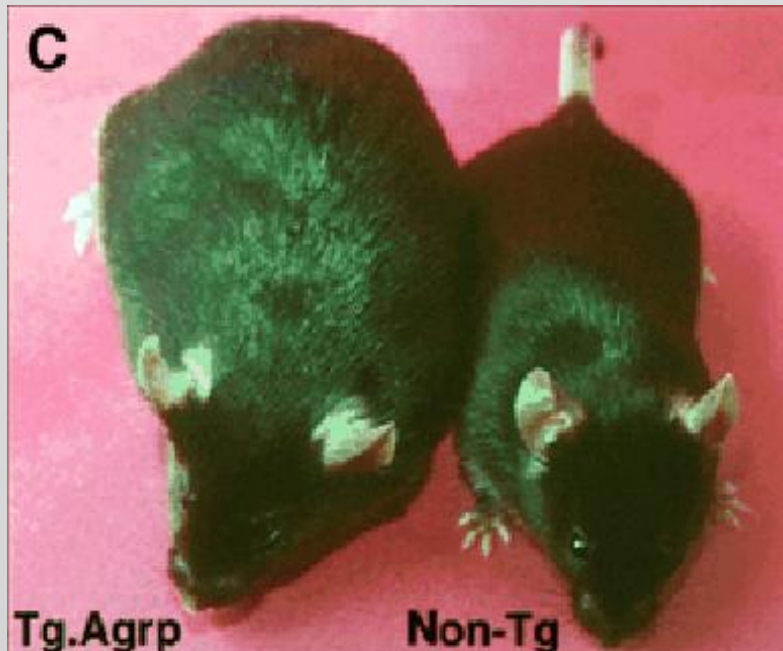

Túlhaladott elképzelések

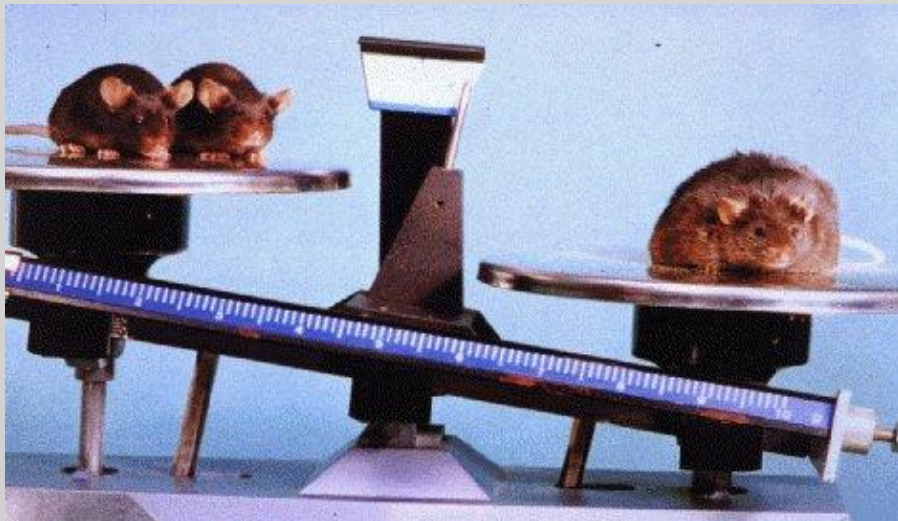
- ❖ **CSÖKKENTETT LAKTÓZ TARTALMÚ TEHÉNTÉJ**
- ❖ **ALACSONY ZSÍR TARTALMÚ TEHÉNTÉJ**
- ❖ **MÓDOSÍTOTT TEHÉNTÉJ AMELYBŐL KENHETŐBB VAJAT LEHET ELŐÁLLÍTANI**

Transzgénikusan megoldható, de ma már olcsóbb egyéb technológiával

Gyógyszeripar: Betegségmodellek, gyógyszermolekulák tesztelése

Az egér összes sejtében termeltetett Agrp fehérje elhízást okoz a transzgénikus egerekben. A fehérje szerepe eddig ismeretlen volt, csak annyit tudtak róla, hogy bizonyos túlsúlyos mutánsokban sokkal több fehérje termelődik.

„Rákrezisztens egér”

**Minden sejt termeli a Par-4 tumor szupresszor fehérjét.
Mindenféle spontán és indukált tumornak ellenáll**

Gyógyszeripar: transzgénikus bioreaktorok

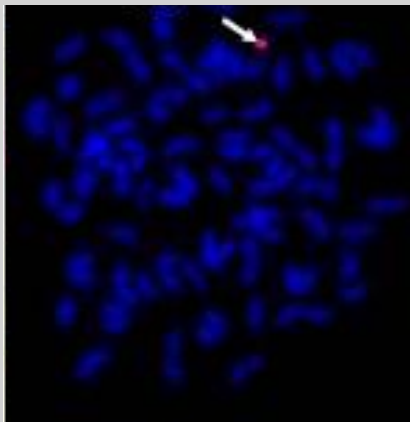
Gyógyhatású fehérjék kiválaszthatók az emlősállatok váladékaiba. Legjobb lehetőség a tej. Ebben az esetben emlőspecifikus szabályozó régióval kell kombinálni a gyógyhatású fehérje génjét

Külön előadás keretében Dr. Bősze Zsuzsanna

Humán antitestek termelése szarvasmarhában

**Hematech- humán antitestek
termeltetése**

**A végcél teljesen humanizált
szarvasmarha (ellenanyagtermelés
szempontjából)**

TRANSZGENIKUS SERTÉS MINT SZERV DONOR

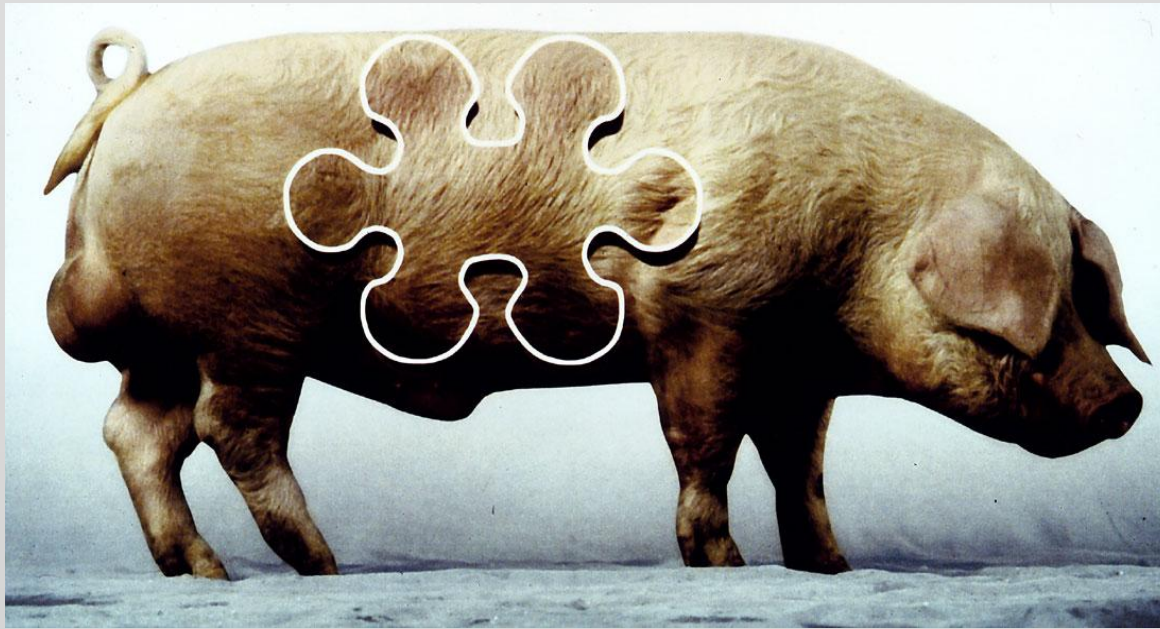
PROBLÉMA: A FŐEMLŐSÖK ELLENANYAGAI REAGÁLNAK MÁS FAJ SEJTFELSZINI FEHÉRJÉINEK SZÉNHIDRÁT OLDALLÁNCAIVAL

KÖVETKEZMÉNY: AZONNALI REAKCIÓ, A KOMPLEMENT RENSZER AKTIVÁLÓDÁSA, TROMBÓZIS, NEKRÓZIS, SZERVKILÖKÖDÉS

MEGOLDÁSI MÓDOK:

- 1. A KOMPLEMENTRENSZER GÁTLÁSA (A KOMPLEMENT RENDSZERT SZABÁLYOZÓ KOMPONENSEK TERMELTETÉSE) A SZERV DONOR ÁLLATOKKAL PL CD46,CD55,CD59**
- GAL α 1,3-GAL EPITÓP CSÖKKENTÉSE, ELTÁVOLITÁSA**

A SERTÉS MINT POTENCIÁLIS SZERVADONOR

- JÓL SZAPORITHATÓ, RELATIV RÖVID GENERÁCIÓS IDEJE VAN
- AZ ANATÓMIÁJA ÉS FIZIOLÓGIÁJA HASONLIT AZ EMBERÉHEZ
  - SPF KÖRÜLMÉNYEK KÖZÖTT IS LEHET TENYÉSZTENI

KOMPLENT SZABÁLYOZÓ FAKTOROKAT TÚLTERMELŐ SERTÉS SZERVEK TÚLÉLÉSE ÚJVILÁGI MAJMOKBA TÖRTÉNŐ ÁTÜLTETÉS SORÁN

faktor	szerv	Recipients	Immuno- szuppressió	Túlélés (nap)
hDAF	szív	Cynomologus	+++	~135
”	”	”	++	~ 90
”	”	Pávián	+++	~ 28
”	vese	Cynomologus	++	~ 90
hCD59	vese	Cynomologus	+++	~ 20
hCD46	szív	Pávián	++	~ 23

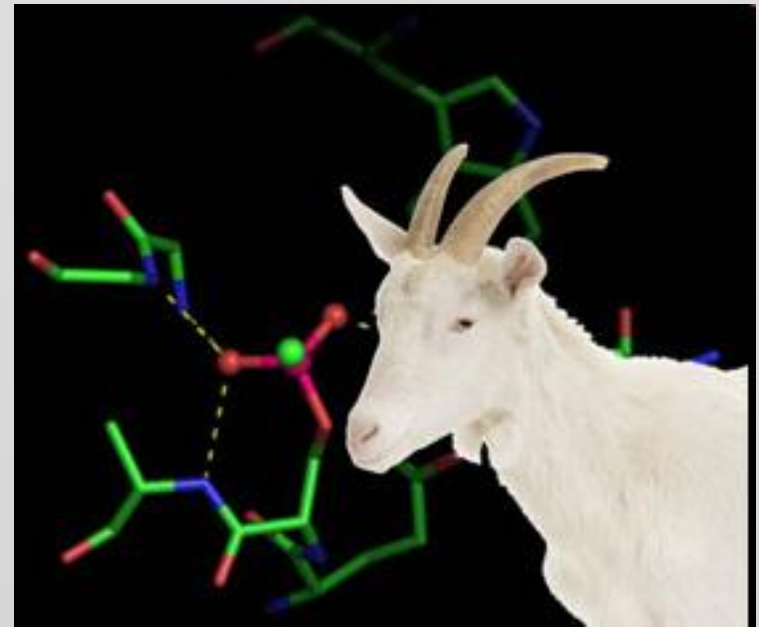
Hármas transzgenikus sertések

**hTM/CD59/DAF
hármas transzgenikus
malacok, a
komplement rendszer
3 szabályozóját
termelik**

Élelmiszeripar: egészséges tej

Tejükben patkány stearoyl-CoA-deszaturázt termel. Ez emeli az egyszeresen telített zsírsavak arányát. Szív-érrendszeri problémáknál jó.

**Magas Omega-3
tartalmú tej
laposféregből
származó gén termeli**

Ipari felhasználás

**Pókselyem termeltetése
kecskék tejében. Extra erős és
könnyű anyagok, golyóálló
mellények**

Ipari felhasználás

2. Butyrylcholinesterase termeltetése transzgénikus kecskék tejében. Ez az enzim képes megkötni ideggázokat, melyek a szervezetbe jutnak. Katonai oltások alkotórésze.

TG állatok mint „házi kedvencek”

Macska mely nem tartalmazza a leginkább humán allergén Feld1 glikoproteint

GloFish világító halak

**Fluorescens proteint hordoznak
(piros ill. zöld változatban)**

KÖRNYEZETVÉDELEM: TRANSZGENIKUS SERTÉS (Enviro-pig)

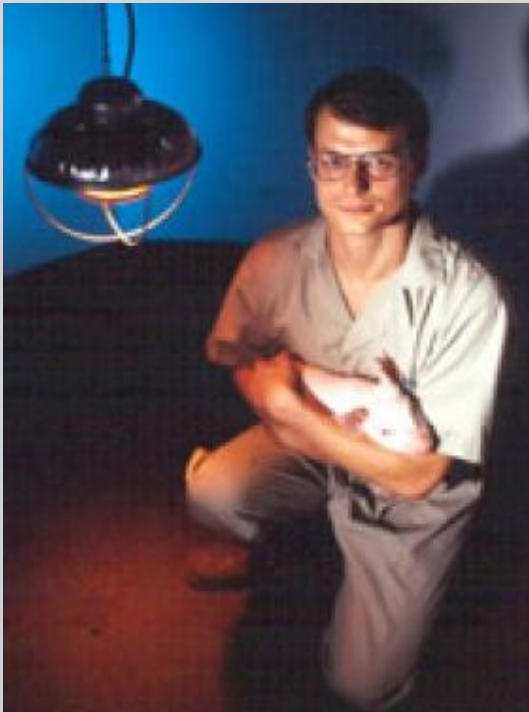
PROBLÉMA

A EMÉSZTHETETLEN FOSZFORVEGYÜLETEK /PHYTATE/ A TÁPBAN, TRÁGYÁVAL ÜRÜLNEK

KÖVETKEZMÉNYEK

ÉLŐVIZEK EUTROFIZÁLÓDNAK, ALGAVIRÁGZÁS, HALPUSZTULÁS STB.

MEGOLDÁS: PHYTASE HOZZÁADÁSA, ALACSONY PHYTATE TARTALMÚ GABONANÖVÉNY, VAGY PHYTASE TR SERTÉS

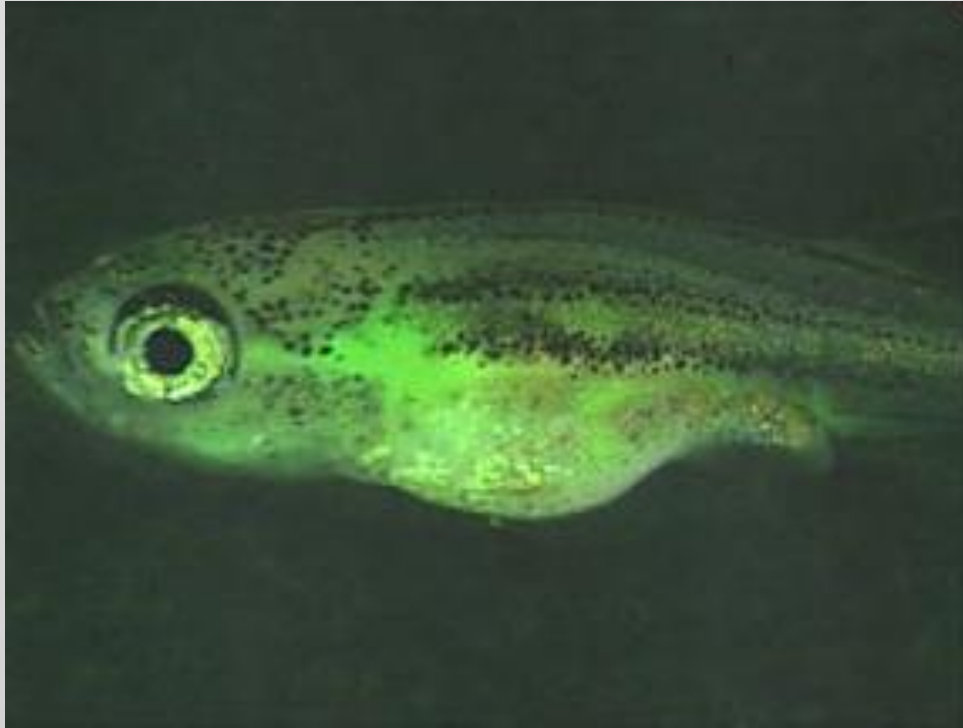

NYÁLMIRIGYSPECIFIKUSAN TERMELI AZ ENZIMET

Felére csökkent foszforterhelés

Kutatások leálltak támogatás hiányában

Ökotoxikológia/környezetvédelem

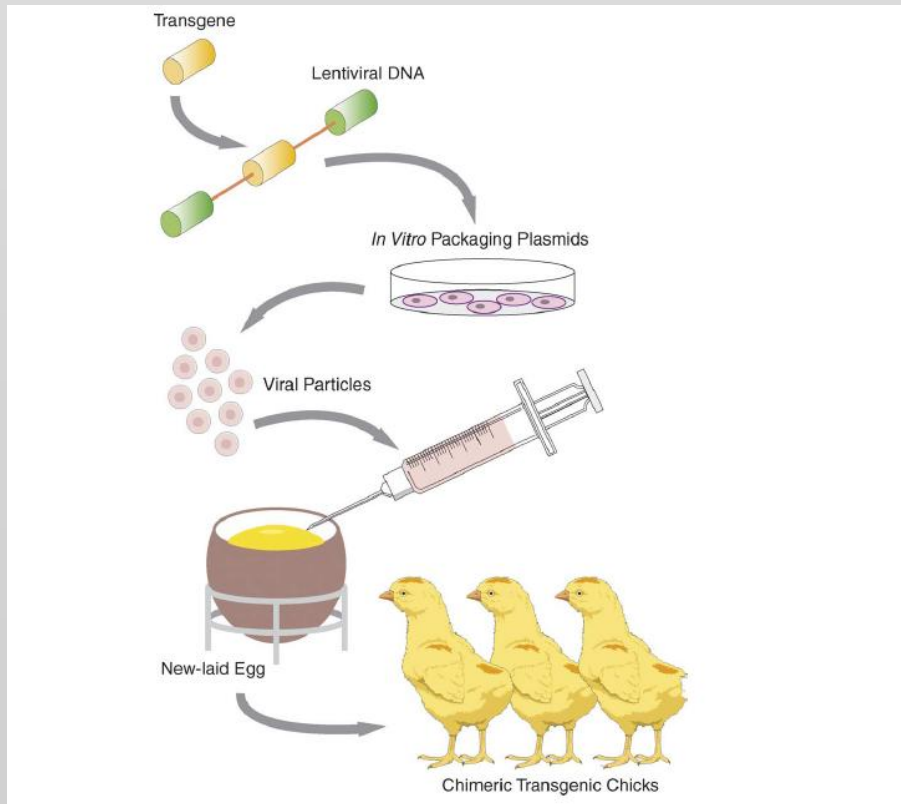

Stresszfehérje promóter- jelzőfehérje (gfp)

Stressz (szennyezés hatására világít), általában zebrahal

Fém, aromás vegyületek módosulata is van

Lentivirális technológia felhasználásával készült állatok

Mivel hasonlóan additív transzgenezis, felhasználási területük is hasonlók mint eddig. De madárban igazából csak ez a hatékony rendszer

Állategészségügy

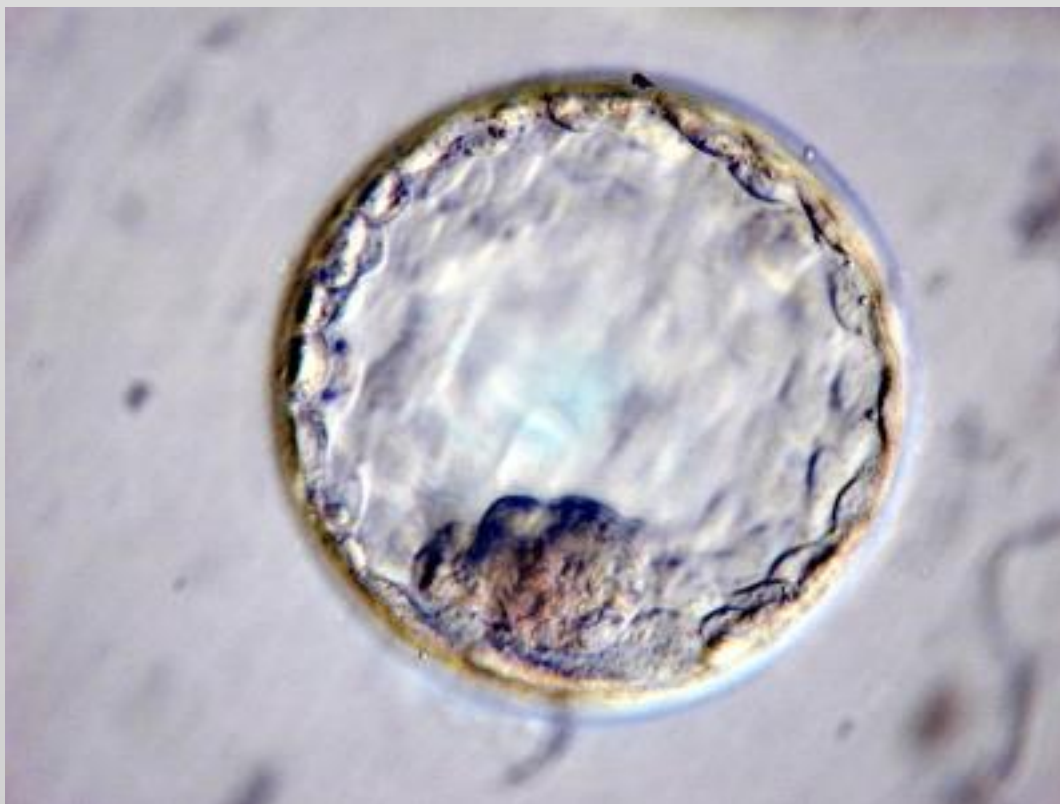
Transzgénikus baromfi, mely nem képes a madárinfluenzát A(H5N1) továbbadni

Olyan rövid speciális RNS molekulát (shRNS-siRNS) termel, mely megakadályozza a vírus polimeráz működését.

Lentivírus alapú transzgénikus technológia felhasználásával készült, mert madarakban csak ez hatásos.

Őssejtek segítségével létrehozott transzgénikus állatok felhasználása

A technológia felhasználása Célzott mutációk létrehozására

- **Génkiütött állatok- knock out**
- **Knock-in állatok**
- **Kondicionális génkiütött állatok**

Génfunkció vizsgálatok: nagyhatású gének kiütése

KO

Normál

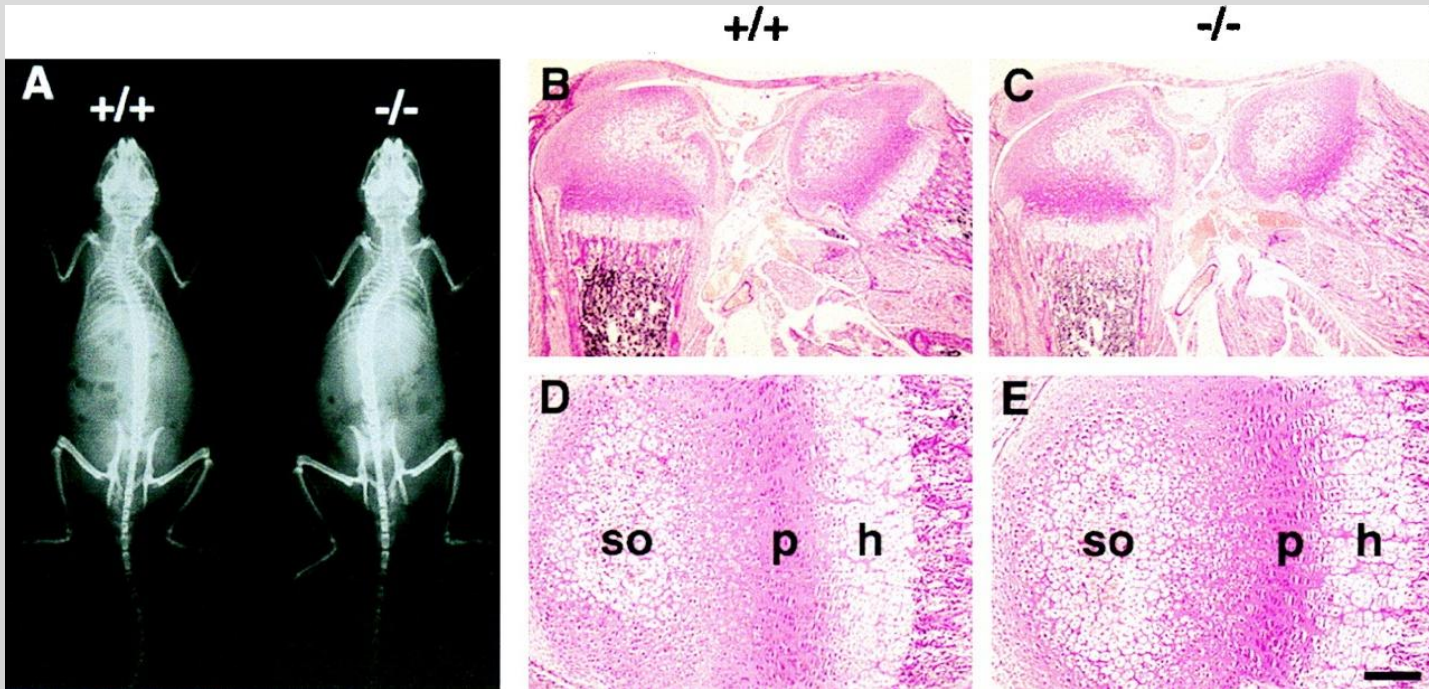
Lim1 homeobox gén

Génfunkció vizsgálatok: nagyhatású gének kiütése

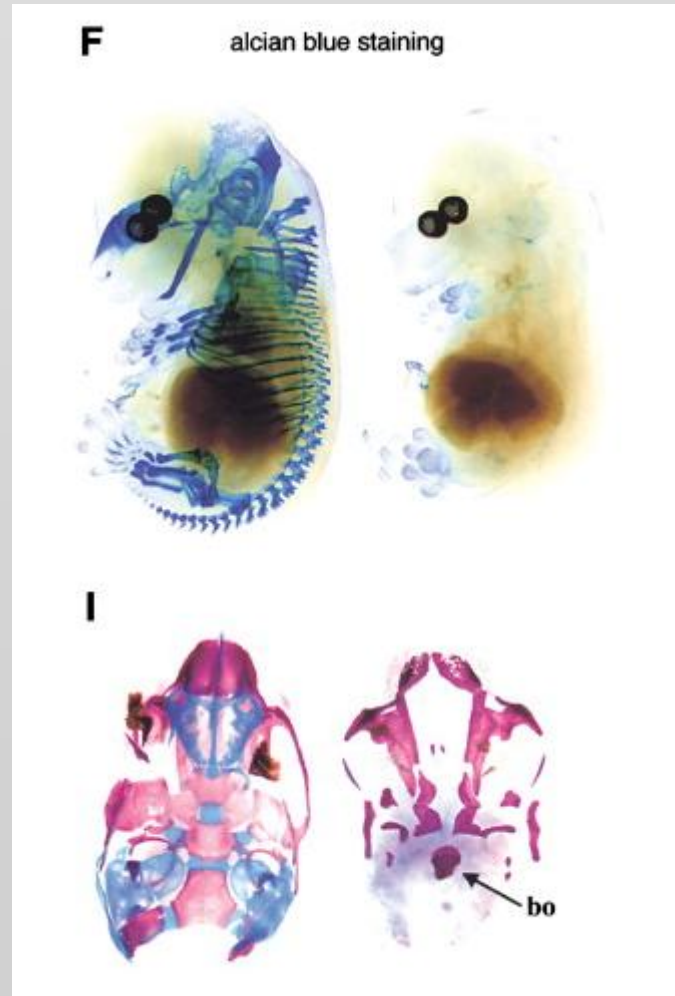

Tetranektin gén kiütése

„Kis hatású gén” pl matrilin1

Dupla KO állat, ha szimplán nincs eredmény SOX-5, SOX-6 esete

Nagyhatású gén kiütése, funkciónyeréssel

Myostatin KO egér

normál

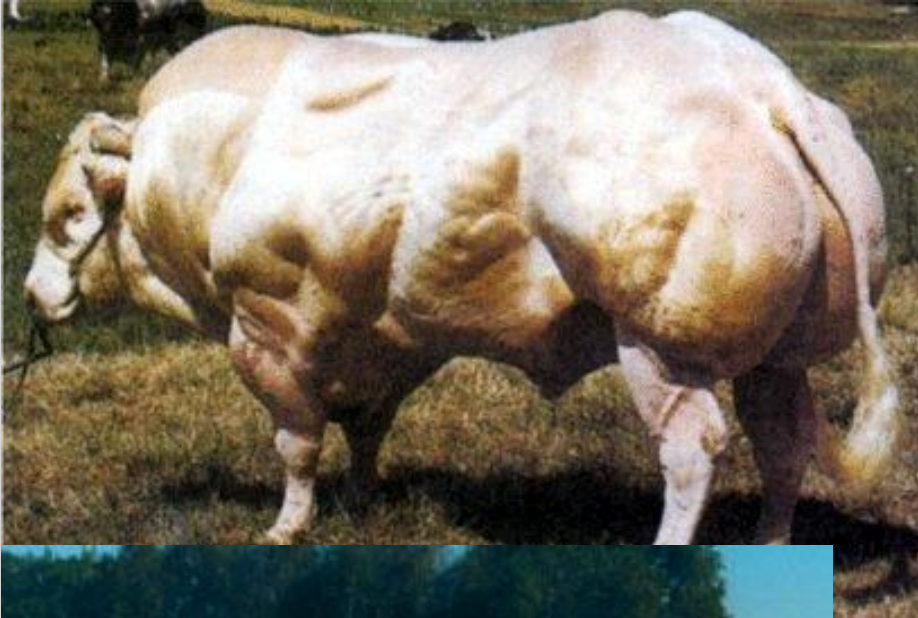

-/-

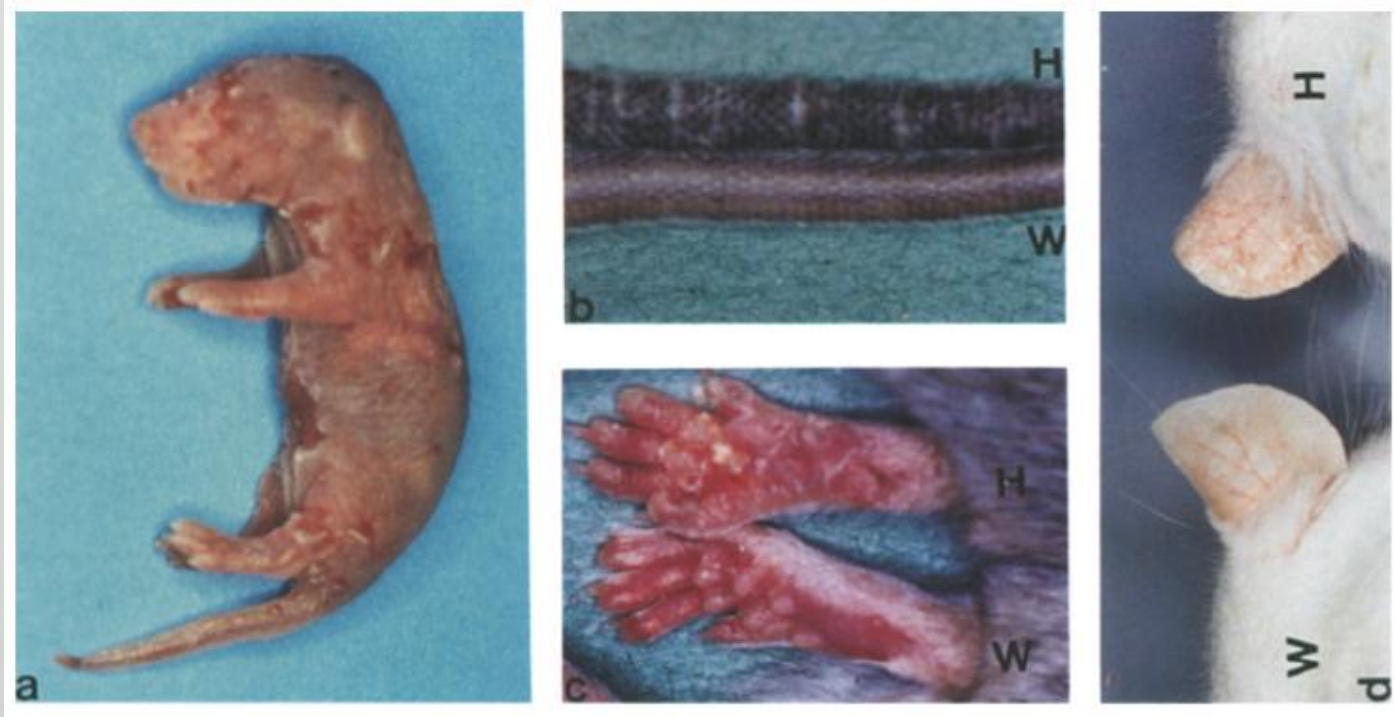

Természetes knock out állatok (belga kék, izmos agár)

Mutációt hordoz az izomnövekedést szabályozó myostatin génben

Géndózis vizsgálatok, citokeratin 10 gén kiütése

-/-

+/- és vad

+/- és vad

Knock-in állatok felhasználása: Modell az emberi Huntington kórra

normál

tg

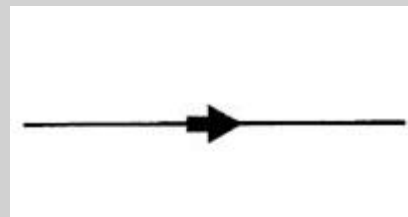
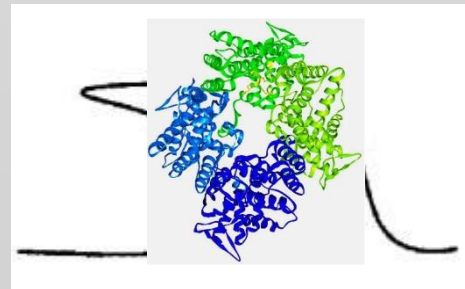
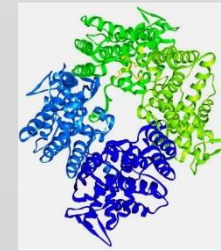
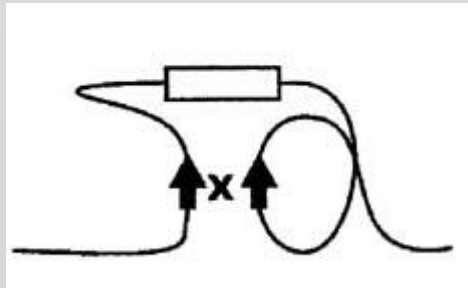
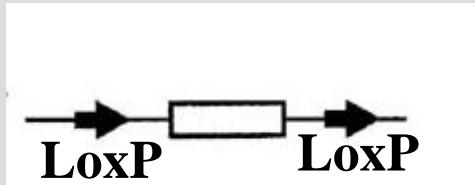

Rodopszin-GFP transzgénikus egér a gyógyszeriparban

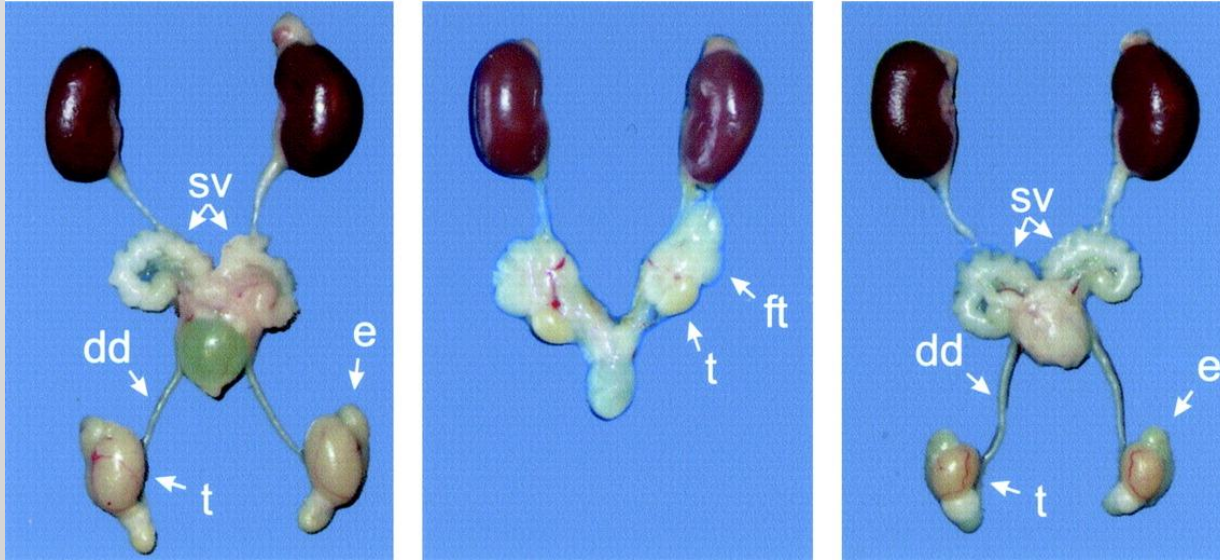
Retinitis pigmentosa

Cre-LoxP rendszer–kondicionális célzott mutációk

A Cre rekombináza működése

Kondicionális célzott mutációk : Androgén receptor kiütése általánosan, és sejt-specifikusan más problémát okoz.

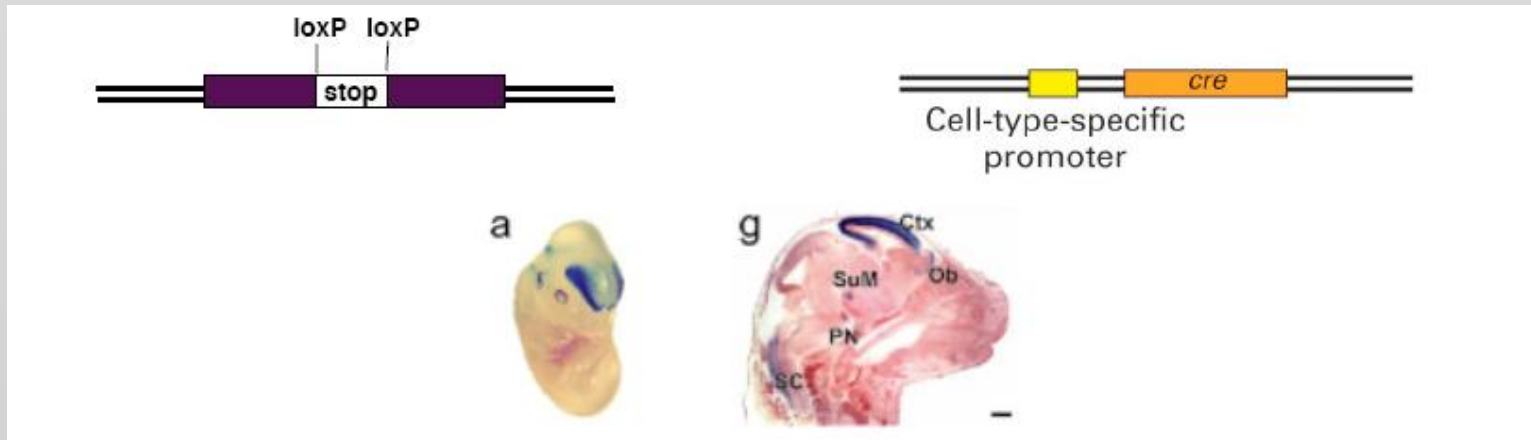
dd, herevezeték ; t, here; e, mellékhere; ft, zsírszövet

Gyógyászat

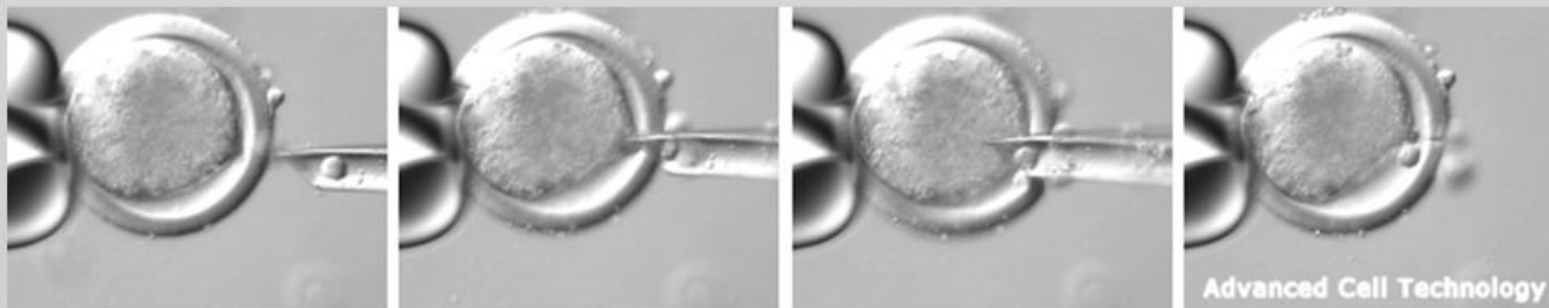
Kondicionális KO: szabályozóelemek vizsgálata Cre segítségével

Neocortex specifikus Cre-LacZ transzgénikus egér
Lac-Z transzgén   Neocortex spec. Cre

Elsősorban alapkutatásra

Klónozással készített transzgénikus állatok

Polly az első klónozott, transzgénikus állat

Tejében IX. véralvadási faktort termel

Xenotranszplantáció

Állatból emberbe történő szervátültetés

Probléma: azonnali kilökődés

A kilökődés kiváltója egy sejtfelszíni „cukor-oldallánc” mely nincs meg az emberben (Gal-alfa-1,3-Gal)

Klónozással készült KO sertések, melyek nem képesek ezt a sejtfelszíni markert szintetizálni. Gyakorlatilag alkalmasak szívatültetésre.

Prionmentes biztonságos hús előállítása KO módszerekkel

- Prp (prion) mentes kecske, szarvasmarha

Klónozott transzgénikus macska (vörös fluoreszkáló fehérje)

A klónozás felhasználása: veszélyeztetett fajok

2001-ben Noah a gaur volt az első veszélyeztetett klónozott állat

Afrikai vadmacska
2005

Vastagszarvú juh
egy alfaja 2006

Banteng 2003

szürke farkas
2007

Junqueira fajta, 2005

Pireneusi hegyikecske 2009

Klónozás fagyott sejtekből

Mamut?